Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 2 (2024) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaning dolzarb muammolari, yechimlari va istiqbollari” mavzusidagi ilmiy-amaliy...

tarmoq va sohalarini qo`shimcha moliyaviy resurslar bilan ta’minlash yoki aloihida tarmoqni yanada rivojlantirish uchun tashkil etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI

1. Ahmedov D.Q. Ijtimoiy ta’minot huquqi. Darslik. –T. TDYUI nashriyoti, 2008. 406 бет.
2. Allayorov Sh., Toshmuxamedova D., Davlat pensiya ta’minoti.O‘quv qo‘llanma.-Toshkent, T.:Iqtisod-Moliya 2015.-248 b; 83
3. Jun Peng. State and Local Pension Fund Management. (Public Administration and Public Policy) 0th Edition . USA: Publisher: Auerbach Publications (August 21, 2008). – P. 280.
4. Malikov T., Jalilov P., Byudjet-soliq siyosati. Mongrafiya. T.: Akademnashr, 2011.472 b.
5. Mirzamahmudov M.M. Maqsadli jamg‘armalardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmini takomillashtirish. Monografiya. - T.:«IQTISOD-MOLIYA». 2013.-112 b.;

ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ОҚИМИНИ ОБЛИГАЦИЯЛАР ОРҚАЛИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Умарова Гулзодахон Қодирбековна
TDIU Andijon fakulteti, “Mutaxasislik fanlari”
kafedrasi assistenti

Аннотация: Ушбу мақолада инвестицияларни жалб қилишда облигацияларнинг ўрни таҳлил қилинган. Иқтисодий ривожланишда ушбу воситаларнинг аҳамияти борасида хулосалар чиқарилган.

Калит сўзлар: инвестиция, облигация, пул-кредит, иқтисодиёт, банк, компания.

Аннотация: В данной статье анализируется роль облигаций в привлечении инвестиций. Сделаны выводы о значимости этих инструментов в экономическом развитии.

Ключевые слова: инвестиции, облигация, денежный кредит, экономика, банк, компания.

Abstract: This article analyzes the role of bonds in attracting investments. Conclusions were made regarding the importance of these tools in economic development.

Key words: investment, bond, monetary credit, economy, bank, company.

Бугунги кунга келиб мамлакатимизда хорижий инвестицияни жалб қилиш ва бу орқали миллий иқтисодиётни ривожлантириш масаласига катта

Published: 28.03.2024

Cite this article: Умарова Гулзодахон Қодирбековна (2024). Хорижий инвестициялар оқимини облигациялар орқали ошириш истиқболлари. Emro Science and Education, 1(2). https://journal.emro.uz/public/maqola/171

© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

аҳамият қаратилмоқда. Бу борада облигацияларнинг аҳамияти юқори бўлиб, инвестиция оқимининг ўсишида катта аҳамият касб этувчи омиллар қаторида эътироф этилмоқда. Тан олиш керакки, облигациялар мамлакатимиз молия бозорида кичик ва ўрта бизнесга инвестицияларни жалб қилиш учун нисбатан янги воситадир. Бугунги кунга келиб у нисбатан оммалашиб бормоқда: кичик ва ўрта бизнес ривожланиш учун маблағларни тез ва фойдали тарзда жалб қилиш имконияти сифатида унга мурожаат қилмоқда. Таҳлилчиларнинг таъкидлашича, келгуси бир неча йил ичида эмитент компаниялар сони 4-5 баравар кўпайиб, потенциал инвесторларнинг қизиқишини жалб қилади.

Тижорат облигациялари жаҳон молия бозорида узоқ вақтдан бери мавжуд, бўлса ҳам, мамлакатимизда у нисбатан анча кейин пайдо бўлган. Классик облигациялар тижорат облигацияларидан биржа орқали тарқатилиши билан фарқ қилади. Шундай қилиб, биржа эмитентни ўз талаблари призмаси орқали кўриб чиқади ва компания ишончлиликнинг барча белгиларига эга бўлишидан манфаатдор. Харидорлар учун биржа облигациялари ва тижорат облигациялари ўртасидаги фарқ шундаки, тижорат облигацияларига инвестиция қилишда инвестор даромад солиғини тўлаши керак. Биржа облигацияларига инвестиция қилишда инвесторлар тегишли солиқни тўлашдан озод қилинади. Шундай қилиб, тижорат облигацияларини чиқаришда эмитентлар учун капитал қиймати одатда биржа облигацияларини чиқариш қийматидан юқори бўлади, чунки солиқ тўлаш зарурати ва лойиҳанинг юқори хавфини ҳисобга олган ҳолда бозорга юқори ставкаларни таклиф қилиш керак.

Биржа облигациялари инвесторларнинг ривожланган брокерлик тармоғи орқали сотилади, тижорат облигациялари эса чекланган миқдордаги шахсларга ёпиқ обуна орқали индивидуал брокерлар, инвестиция платформалари ёки эмитент ва инвестор ўртасидаги бевосита алоқалар орқали таклиф этилади. Шу маънода, тижорат облигацияларини чиқаришда инвестицияларни жалб қилмаслик ёки узоқ муддат жалб қилиш хавфи сезиларли даражада юқори бўлади.

Тижорат ва классик облигациялар бўйича ҳам ҳар қандай жисмоний ва юридик шахслар харидор бўлиши мумкин. Шундай қилиб, банк кредити нуқтаи назаридан, эмитент учун пул қиймати банк кредитлаш ставкаси билан таққосланади, шу билан бирга ҳеч қандай гаров талаб қилинмайди. Шу маънода кичик ва ўрта бизнес учун облигациялар чиқариш банк кредитларига яхши муқобилдир.

Адабиётлар таҳлили

Инвестицияларни жалб қилишда облигацияларнинг ўрни масаласида мамлакатимиз ва дунё миқёсида бир қанча тадқиқотлар амалга оширилган. Жумладан, Л.Г. Батракова, И.А. Бланк, Е. Головина каби тадқиқотчилар ушбу масала юзасидан бир қанча дарслик ва монографиялар ёзганлар. Ушбу

тадқиқотчилар ўз изланишлари орқали инвестицияларни жалб қилиш масалалари, бу борада облигацияларнинг аҳамиятига таъриф берганлар[1].

Тадқиқот методологияси

Инвестицияларни жалб қилишда облигацияларнинг ўрнини ёритиб беришга қаратилган ушбу мақолада анализ ва синтез, аналогик таҳлил, абстракциялаштириш, қиёслаш каби илмий методлардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси

Бугунги кунда облигациялар чиқариш классик банк кредитлашдан кўра қўшимча маблағларни жалб қилишнинг арзонроқ усулига айланиб бормоқда. Эмитент пул маблағларини облигациялар бозорига кириш учун зарур бўлган инвестицияларни ҳисобга олган ҳолда ҳам пастроқ ставкаларда олади. Бироқ, бу муқобил молиялаштириш усулининг афзалликларидан фақат бири.

Молиялаштиришни жалб қилишнинг ушбу воситаси ҳам инвесторлар, ҳам потенциал эмитентлар орасида қизиқиш уйғотади. Инвестицион воситаларни танлашда энг муҳим параметрлардан бири бу компаниянинг маблағларни олиши мумкин бўлган вақтдир.

Облигациялар чиқарадиган компания бизнес-режада кўрсатилган ривожланиш истиқболларидан келиб чиқиб, энг қулай муддат ва фоиз ставкаларини белгилайди. Албатта, у қанчалик жозибадор шартларни эълон қилиши мумкин бўлса, маблағни олиш эҳтимоли шунчалик юқори бўлади. Бироқ, бу ерда, банк кредитидан фарқли ўлароқ, у ўз имкониятларидан келиб чиқиши мумкин ва инвесторнинг қарз миқдори ва кредит муддати каби шартларига бўйсунмайди[2].

Жозибадор шартларда чиқарилган облигациялар хусусий инвесторлар орасида катта талабга эга. Улар учун кириш чегараси минимал бўлиши мумкин, бу потенциал харидорлар сонини сезиларли даражада оширади. Бундан ташқари, облигациялар ҳимояланган қимматли қоғозлардир, бу эса инвесторларнинг ишонч даражасини оширади.

Тижорат ёки классик облигацияларни чиқариш ва сотиш бўйича муваффақиятли тажриба кичик ва ўрта бизнес учун ижобий кредит тарихини яратиш ва инвесторлар орасида ўз обрўсини оширишнинг ажойиб усули бўлиши мумкин. Келажакда бундай ҳаракат хусусий кредиторлар ва банклар ва, эҳтимол, йирик институционал инвесторлар томонидан арзонроқ сармояларни жалб қилиши мумкин. Агар компания ўзини истиқболли ва ҳурматли тўловчи сифатида кўрсатса, давлат кредитлари кўплаб имкониятларни тақдим этади.

[1] Л.Г. Батракова Экономический анализ деятельности коммерческого банка: учебник для ВУЗов. М.: Логос, 2013; И.А. Бланк Финансовый менеджмент: учебник. Киев.: Ника-Центр, 2013. 265 с; Е. Головина Стратегия новой промышленности: учебник. В мире науки. 2013. No 7-8. С. 36-39.

[2] Аскинадзи, В.М. Инвестиционные стратегии банков: монография (Серия «Академическая серия»). М.: Маркет ДС Корпорейшн, 2014. – С. 112.

Назарий жиҳатдан ҳар қандай кичик ва ўрта бизнес эмитентга айланиши мумкинлигига қарамай, компаниялар облигациялар бўйича мажбуриятларни бажариш қобилиятини кафолатлайдиган бир қатор аниқ талабларга риоя қилишлари керак.

Тижорат облигацияларини чиқариш фаолият юритувчи бизнес томонидан кафолатланади. Облигациялардан инвестициялар асосан компания фаолиятини кенгайтириш учун жалб қилинади. Мавжуд бизнес доирасида бўлмаган янги бизнес юритувчилар учун бундай восита мос эмас. Облигация ссудалари аллақачон фаолият турини ташкил этган ва уни кенгайтиришни хоҳлайдиган компаниялар учун мўлжалланган. Айтайлик, аллақачон кафелар тармоғи мавжуд ва сиз бошқасини очишингиз керак. Ёки мавжуд ишлаб чиқариш ва савдо бизнеси мавжуд ва бизнесни кенгайтириш учун қўшимча айланма маблағлар талаб қилинади. Бундай ҳолда, компания қандай қилиб мунтазам тўловларни амалга ошириши ва муддат охирида инвесторлар томонидан қўйилган маблағларни қайтариши мумкинлиги аниқ[3].

Ташкилот облигациялар бозорига кириши ва ўз таклифини муваффақиятли амалга ошириши учун у аниқ мулк тузилмаси, профессионал жамоа, тасдиқланган муваффақият ва оқилона ривожланиш истиқболларига эга бўлиши керак. Бир сўз билан айтганда, яхши обрўга эга бўлиш инвестициялар оқимини жалб қилишда ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Облигацияларнинг инвестицион жозибадорлиги қанчалик юқори бўлса, потенциал инвестор компания ҳақида кўпроқ маълумотга эга бўлади.

Бозорда облигацияларга бўлган талаб қуйидаги омилларга боғлиқ:

• кредит муддати,
• иккиламчи бозорда сотиш имконияти;
• компаниянинг банкротлик хавфи;
• инвестицияларни жалб қилиш жараёнида маркетинг омиллари.

Потенциал инвесторлар улар учун янги имконият ҳақида билишлари учун облигациялар савдосини ташкил қилиш муҳимдир. Инвестицион бозорда облигациялар эмиссиясининг сифати кўп жиҳатдан жалб қилиш муваффақиятини белгилайди.

Облигациялар маълум шароитларда кичик ва ўрта бизнесни ривожлантиришга тез, ишончли, қулай, арзон инвестицияларни таъминловчи маълум бир компания учун инвестицияларни жалб қилишнинг энг фойдали усулига айланиши мумкин. Аммо бунинг учун эмитент компания ўз имкониятларини тўғри баҳолаши ва келажакда барча кредит мажбуриятларини ўз вақтида бажариши керак.

Облигацияларга инвестиция қилиш қимматли қоғозлар бозоридаги энг ишончли инвестиция ҳисобланади. Ушбу восита банк депозитига қараганда

[3] Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебник. Киев.: Ника-Центр, 2013. - С.213.

юқори даромадга эга бўлган капиталнинг тўлиқ хавфсизлиги ҳақида қайғурадиганлар учун тавсия этилади. Облигация эгаси ўз инвестициясидан фоиз тўловлари шаклида қатъий даромад олади. Ушбу восита банк депозитига жуда ўхшайди - пул олдиндан белгиланган фоизда маълум муддатга инвестиция қилинади. Аммо облигациялар иккита асосий афзалликларга эга: корпоратив облигациялар бўйича юқори рентабеллик ва ҳисобланган фоизларни йўқотмасдан пул олиш имконияти.

Инвестиция сифатида облигациялар қатъий фоизли даромад туфайли жозибадор бўлиб, бундай инвестициялардан олинадиган фойда миқдорини аниқ прогноз қилиш мумкин. Бу қимматли қоғозлар билан солиштирганда облигацияларга инвестиция қилиш хавфини сезиларли даражада камайтиради.

Облигация бўйича потенциал даромадни аниқлашда эътиборга олиниши керак бўлган ўзига хос хусусият шундаки, фоиз ставкалари ва облигациялар баҳоси қарама-қарши йўналишда ҳаракат қилади. Демак, умумий қоида шундан иборатки, облигациялар баҳоси фоиз ставкалари пасайган сари ошади ва фоиз ставкалари ошиши билан тушади.

Корпоратив облигациялар акцияларга қараганда ишончлироқ ва банк депозитларига қараганда фойдалироқдир. Облигациялар турли соҳалардаги компаниялар томонидан, шунингдек, банклар томонидан чиқарилади.

Хулоса.

Мазкур тадқиқот бўйича қуйидаги хулосаларга келинди:

- Облигациялар одатда акцияларга қараганда хавфсизроқ инвестиция воситаси ҳисобланади, чунки уларнинг эгалари тугатилган ёки қайта тузилган тақдирда компания активлари улушини талаб қилишда устунликка эга.
- Облигацияларнинг айрим турлари инвесторларга солиқ имтиёзлари беради. Шундай қилиб, АҚШ ғазначилик облигациялари бўйича тўланадиган фоизлар давлат ва маҳаллий солиқларга тортилмайди; Кўпгина муниципал мажбуриятлар бўйича фоизлар федерал солиқдан ва кўп ҳолларда маҳаллий даромад солиғидан озод қилинган.
- Облигациянинг баҳоси фоиз ставкалари, талаб ва таклиф, кредит сифати, тўлов муддати ва солиқ ҳолати каби кўп сонли ўзгарувчиларга асосланади. Янги чиқарилган облигациялар одатда номинал қийматида ёки унга яқин сотилади. Иккиламчи бозорда сотиладиган облигациялар нархи фоиз ставкаларининг ўзгаришига қараб ўзгариб туради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. *Т.М. Қоралиев ва бошқалар. Пул-кредит орқали мувофиқлаштириш. Дарслик. Тошкент Молия Институти 2007. 158 б.*
2. *Аскинадзи, В.М. Инвестиционные стратегии банков: монография (Серия «Академическая серия»). М.: Маркет ДС Корпорейшн, 2014.*

3. *Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: учебник для ВУЗов. М.: Логос, 2013.*
4. *Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебник. Киев.: Ника-Центр, 2013. 265 с.*
5. *Головина Е. Стратегия новой промышленности: учебник. В мире науки. 2013. No 7-8. С. 36-39.*

MOLIYAVIY REJALASHTIRISH VA PRAGNOZLASH

Tuychiyev Abdurahmon G‘ofurovich,
i.f.f.d., dotsent,
Maxmudov Paxlavon Farxod o’g’li
TDIU, Andijon fakulteti BHA ta’lim yo‘nalishi
70/22 guruhi talabasi

Annotatsiya: *Mazkur tezisda moliyaviy rejalashtirish haqidagi tushunchalar, moliyaviy rejalashtirish asosiy vazifalari, moliyaviy rejalashtirish jarayoni va bosqichlari, shuningdek moliyaviy ko'rsatkichlari tahlili hamda uzoq muddatli moliyaviy rejalarga tegishli mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so’zlar: *moliyaviy boshqaruv, moliyaviy taktika ,boshqaruv obyekti, subyekti moliyaviy apparat, moliyaviy rejalashtirish. pul, foyda, moliya, narx, moliya tizimi, moliya mexanizmi, nazorat funksiyasi taqsimot funksiyasi.*

Har qanday ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni boshqarish tizimining asosiy bosqichlaridan biri rejalashtirishdir[4]. Iqtisodiy adabiyotlarda, eng umumiy shaklda, rejalashtirish istiqbolga yo’naltirilgan qarorlarni qabul qilish bo’yicha faoliyat deb talqin qilinadi.

“Rejalashtirish” tushunchasining ma’no va mazmunini yanada umumiyroq bo’lgan va xo’jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini muvofiqlashtirishning obyektiv zarurligi va imkoniyatini anglatuvchi “rejalilik” orqali aniqlash mumkin. Haqiqatdan ham rejalashtirish amaliyotda rejalilikni amalga oshirishni, ya’ni balanslilik (muvozanatlilik) va mutanosiblikka erishish bo’yicha ongli faoliyatni bildiradi. Shu ma’noda, moliyaviy resurslarning balansliligini (muvozanatini) va proportsionalliligini (mutanosibligini) ta’minlashga qaratilgan faoliyatga moliyaviy rejalashtirish deyiladi.

Bunda balanslilik (muvozanatlilik) davlatning ixtiyorida bo’lgan moliyaviy resurslar va xo’jalik yurituvchi subyektlarning ixtiyorida qolgan daromadlar o’rtasidagi optimal nisbatni bildiradi. Proportsionallik (mutanosiblik) esa korxonalar, xo’jalik tarmoqlari, mintaqalar va davlat subyektlari bo’yicha daromadlarning soliq

[4] Malikov T., Olimjonov O. Moliya. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. - 920 b.